

Språkutveckling och kommunikation inom småbarnspedagogiken

En kvalitativ undersökning om hur barns språkutveckling
och kommunikation stöds inom småbarnspedagogiken

Bree Wistbacka

Examensarbete för Socionom (YH)-examen inom social- och hälsovård

Utbildning till Socionom

Vasa 2024

EXAMENSARBETE

Författare: Bree Wistbacka

Utbildning och ort: Utbildning till socionom, Vasa

Inriktning: Småbarnspedagogik

Handledare: Carita Blomström

Titel: Språkutveckling och kommunikation inom småbarnspedagogiken

Datum: 11.4.2024 Sidantal: 35

Bilagor: 1

Abstrakt

Syftet för arbetet är att undersöka om vilka metoder och arbetssätt personalen använder sig av i vardagen i sin verksamhet för att stödja barns språkutveckling och kommunikation samt att undersöka vilka möjligheter och utmaningar finns inom småbarnspedagogiken för att främja utvecklingen av språk och kommunikation. Eftersom språkutveckling är en viktig del av barns uppväxt och inläring så är det småbarnspedagogikens roll att stödja utvecklingen av språk och kommunikation enligt barnens behov med hjälp av mångfaldig pedagogik.

Teoridelen omfattar vilka lagar och styrdokument som småbarnspedagogiken följer för att främja verksamheten för språk och kommunikation. I teoridelen behandlas även om hur olika faktorer i barns näromgivning spelar roll och teoridelen innefattar även om olika metoder och arbetssätt som används inom småbarnspedagogiken i syfte till ämnet.

Studien för arbetet genomfördes via kvalitativa forskningsintervjuer tillsammans med fem professionella inom småbarnspedagogiken som arbetar i en barngrupp och aktivt ordnar verksamhet som främjar utvecklingen av språk och kommunikation.

Resultaten visar att personalen använder sig av mångsidig pedagogik såsom sångstunder och barnlitteratur i sin verksamhet samt använder sig av olika metoder såsom tecken som stöd för att hjälpa och stödja barns språkutveckling och kommunikation. Resultaten omfattar även vilka möjligheter och utmaningar det finns inom småbarnspedagogiken varav alla respondenterna nämner att tidsbristen är en stor utmaning för att kunna hjälpa och stödja barnen inom språkutvecklingen och kommunikation enligt barns individuella behov.

Språk: svenska

Nyckelord: småbarnspedagogik, språk, kommunikation

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Bree Wistbacka

Koulutus ja paikkakunta: Sosionomi (AMK), Vaasa

Suuntautumisvaihtoehto: Varhaiskasvatus

Ohjaaja(t): Carita Blomström

Nimike: Kielen kehittäminen ja viestintä varhaiskasvatuksessa

Päivämäärä: 11.4.2024 Sivumäärä: 35

Liitteet: 1

Tiivistelmä

Työn tarkoituksena on selvittää, mitä menetelmiä ja työskentelytapoja henkilökunta käyttää jokapäiväisessä toiminnassa tukeakseen lasten kielen kehitystä ja kommunikaatiota, sekä selvittää, mitä mahdollisuuksia ja haasteita varhaiskasvatuksessa on edistää kielen ja kommunikoinnin kehityksen edistämiseksi. Koska kielellinen kehittäminen on tärkeä osa lasten kasvatusta ja oppimista, varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea kielen ja kommunikoinnin kehittymistä lasten tarpeiden mukaisesti monipuolisen pedagogiikan avulla.

Teoriaosuudessa käsitellään lakeja ja säädöksiä, joita varhaiskasvatuksessa noudatetaan kielen ja kommunikoinnin edistämiseksi. Teoriassa nostetaan lasten ympäristön eri tekijöiden vaikutusta kielen ja kommunikaation kehityksessä. Teoria sisältää myös erilaisia menetelmiä, joita käytetään varhaiskasvatuksessa kielen ja kommunikaation edistämiseksi ja opettamisessa.

Työtä varten tehty tutkimus tehtiin kvalitatiivisilla tutkimushaastatteluilla yhdessä viiden varhaiskasvatuksen ammattilaisen kanssa, jotka työskentelevät lasten ryhmässä ja järjestävät aktiivisesti kielen ja kommunikoinnin kehitystä edistävää toimintaa.

Tulokset osoittavat, että henkilökunta käyttää toiminnassaan monipuolista pedagogiikkaa, kuten laulu- ja satutuokioita. He käyttävät erilaisia menetelmiä, kuten tukiviittomia lasten kielen kehityksen ja kommunikaation tukena. Tulokset sisältävät myös varhaiskasvatuksen mahdollisuuksia ja haasteita, joista kaikki vastaajat mainitsevat, että ajanpuute on suuri haaste pystyä auttamaan ja tukemaan lapsia kielen kehityksessä ja kommunikaatiossa lasten yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: varhaiskasvatus, kieli, kommunikaatio

BACHELOR'S THESIS

Author: Bree Wistbacka

Degree Programme: Bachelor in Social Service and Welfare, Vaasa

Specialisation: Early Childhood Education

Supervisor(s): Carita Blomström

Title: Language Development and Communication in Early Childhood Education

Date: 11.4.2024 Number of pages: 35

Appendices: 1

Abstract

The purpose of the work is to investigate which methods and working methods the staff use in their everyday activities to support children's language development and communication, as well as to investigate what opportunities and challenges exist within early childhood education to promote the development of language and communication. Since language development is an important part of children's upbringing and learning, it is the role of early childhood education to support the development of language and communication according to the children's needs with the help of diverse pedagogy.

The theory part covers the laws and governing documents that early childhood education follows to promote activities for language and communication. The theory also deals with how different factors in children's immediate environment play a role in language development and includes different methods and working methods used in early childhood education for the purpose of the subject.

The study for the work was carried out via qualitative research interviews together with five professionals in early childhood education who work in a children's group and actively organize activities that promote the development of language and communication.

The results show that the staff use versatile pedagogy such as singing sessions and children's literature in their activities and use different methods such as signs as support to help and support children's language development and communication. The results also include what opportunities and challenges exist in early childhood education, of which all respondents mention that the lack of time is a major challenge in being able to help and support children in language development and communication according to children's individual needs.

Language: Swedish

Key words: early childhood education, language, communication

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Syfte och frågeställningar	2
3	Styrdokument för småbarnspedagogiken.....	3
3.1	Förenta nationernas Barnkonvention	3
3.2	Lagstiftning	4
3.3	Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022	4
3.4	Den lokala planen	5
4	Teorier inom språkutveckling.....	5
5	Barns tidiga språkutveckling.....	7
6	Språkutveckling och samspel	8
6.1	Språkutveckling och leken	9
6.2	Språkutveckling och känslor	10
7	Miljöns och omgivningens roll i kommunikation	11
8	Språklig sårbarhet inom småbarnspedagogiken	13
9	Främjande verksamhet för språk och kommunikation.....	14
9.1	Planering av verksamhet	15
9.2	Alternativ kommunikation.....	16
9.3	Materialbank för utveckling av språk och kommunikation	16
10	Stöd för utveckling av språk och kommunikation	18
11	Metoder och arbetssätt	19
11.1	Tecken som stöd.....	19
11.2	Visuella stöd.....	19
11.3	Barnlitteratur, högläsning och sagolåda.....	21
11.4	Kommunikationshjälpmedel.....	22
12	Empirisk del.....	23
12.1	Insamlingsmetod	23
12.2	Datainsamlingsmetod	23
12.3	Val av respondenter.....	24
12.4	Datasekretess	24
12.5	Praktiskt genomförande	25
13	Redovisning av resultat.....	26
13.1	Metoder och arbetssätt.....	26
13.2	Användning av metoder för hela gruppen eller specifika barn	27
13.3	Möjligheter och utmaningar	29
13.4	Kunskap och utveckling	30
14	Kritisk granskning.....	31

15	Slutdiskussion.....	33
16	Litteraturförteckning.....	36

1 Inledning

Enligt lagen skall småbarnspedagogiken stöda barnets förutsättningar till ett livslångt lärande. (Lag om småbarnspedagogik, 2018/540, §3) Språkutvecklingen och inläring av kommunikation är viktiga kompetenser för framtiden och inläring av andra viktiga kompetenser och kunnande. Därför är det viktigt att det uppmärksammas och professionella inom småbarnspedagogiken satsar på barnens språk- och kommunikationsinläringen.

Språkutvecklingen är en viktig del av barnets uppväxt och inläring och småbarnspedagogiken har en viktig roll för att stödja och hjälpa barnet att utveckla sitt språk och kommunikation enligt barnets behov. Kommunikation med barn kan ske på många olika andra sätt än endast verbalt. Till kommunikation hör även kroppsspråk, gestikulationer och bilder. Frågan är hurudana metoder och hurudan kunskap har professionella inom småbarnspedagogiken för att stöda språk- och kommunikationsutvecklingen hos barn?

Den pedagogiska verksamheten inom småbarnspedagogiken skall vara mångsidig samt ge barnet positiva upplevelser av lärande. (Lag om småbarnspedagogik, 2018/540, §3) Detta innebär att lärandet för språk och kommunikation ska vara mångsidigt. Mångsidigheten möjliggör att alla barn kan delta i verksamhet enligt sitt eget kunnande, behov och utvecklingsstadiet.

I en artikel av Turun Sanomat lyfts det fram att språkliga färdigheter stöds genom att vara intresserad, lyssna och prata med barnet. Delaktighet, lärande och utveckling stärks genom den informationen och stödet som erbjuds till föräldrar. Interaktion bör stödjas genom att använda metoder som utvecklar det verbala språket, såsom bilder, kroppsspråk, tecken som stöd och teknik som stöder interaktionen. Användningen av metoderna erbjuder barnet olika sätt att uttrycka sig på samt hjälper barnet att förstå bättre. (Rydenfelt, 2022)

Teoridelen i detta examensarbete beskriver hur språkutveckling sker hos barn och hur man kan stödja barnens utveckling inom språk och kommunikation inom småbarnspedagogiken. I teoridelen presenteras också olika stödverktyg för kommunikation med barn. I arbetet framkommer vilka styrdokument och lagar småbarnspedagogiken följer för att uppnå de mål och krav som finns för att främja utvecklingen i språk och kommunikation enligt barnens individuella behov. Examensarbetet omfattar i korthet hurudan kunskap och hurudana metoder professionella inom småbarnspedagogiken har och hur barns språkutveckling och kommunikationsformer stöds i vardagen inom småbarnspedagogiken.

2 Syfte och frågeställningar

Arbetets syfte är att undersöka och jämföra olika arbetsmetoder och tillvägagångssätt som finns och används för att stödja och utveckla barns språk och kommunikation inom olika barngrupper inom småbarnspedagogiken. Arbetsmetoder kan bestå av olika metoder för olika behov enligt barngruppen och syftet är att se om personalen använder sig av mångsidig pedagogik av kommunikation och språkutveckling tillsammans med barnen.

De centrala frågeställningarna är:

- Vilka metoder och arbetssätt används för att utveckla och stödja barns språkutveckling och kommunikation?
- Vilka möjligheter och utmaningar finns inom småbarnspedagogiken för att utveckla och stödja barns språkutveckling och kommunikation?

3 Styrdokument för småbarnspedagogiken

I detta kapitel lyfter jag upp vilka styrdokument småbarnspedagogiken följer för att främja utvecklingen av barns språk och kommunikation. Verksamheten inom småbarnspedagogiken skall genomföras utgående från dessa dokument och från de lokala planerna för småbarnspedagogiken. Den lokala planen utgörs utgående från grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022 och från lagstiftning vilket är varför den inte tas upp i detta kapitel.

3.1 Förenta nationernas Barnkonvention

Barnkonventionen är ett internationellt avtal som är rättsligt bindande och slår fast vid att barn är individer med rättigheter som ens egna. FN:s konvention om barns rättigheter antogs av FN:s generalförsamling 1989 och i Finland sattes den i kraft som lag år 1991. FN:s konvention övervakas av FN:s kommitté för barns rättigheter och länder måste lämna regelbundna rapporter till kommittén om vad de gör för att förverkliga barnkonventionen. (Barnombudsmannen (u.å))

I Finland är det utrikesministeriet som har ansvar för rapporteringen och som tillägg ger även Barnombudsmannen, Justitieombudsmannen för riksdagen och frivilligorganisationerna en egen rapport. Kommittén för konventionsstaten ger slutsatser och rekommendationer som svar om att främja barnets rättigheter. Rapporteringen i Finland ska göras vart femte år och den senaste rapporten från Finland var år 2008 och slutsatser och rekommendationer baserat på rapporten finns på en webbplats hos utrikesministeriet och på FN:s databas för mänskliga rättigheter. (Barnombudsmannen (u.å))

Barnkonventionen innehåller 54 olika artiklar som är viktiga och utgör en helhet men när det handlar om frågor som rör barn finns det fyra principer som beaktas. De fyra punkterna är att alla barn ska ha samma rättigheter och lika värde, vid alla beslut som rör barn ska det alltid beaktas barnets bästa, alla har rätt till utveckling och liv och att alla barn har rätt till att bli respekterad och få uttrycka sig. (Unicef, 2024, s. 4)

I artikel tretton i barnkonventionen framkommer det att barn har rätt till yttrandefrihet och med den rätten avses det att barnet har rätt att ta emot information av alla slag. Det kan vara tal, skrift, konstnärlig form eller något annat uttrycksmedel som barnet själv väljer. Barnet

har även rätt till att söka och sprida den informationen den får på valfritt sätt. (Unicef, 2024, s. 18)

Konventionsstaterna har i uppdrag att säkerställa barnets utveckling i ens egen takt och överlevnad till deras bästa förmåga enligt artikel sex i Unicefs barnkonvention. (Unicef, 2024, s. 15)

3.2 Lagstiftning

Småbarnspedagogikens syfte är enligt lag om småbarnspedagogik att främja barnets uppväxt, hälsa och utveckling enligt barnets ålder och att stödja förutsättningar för lärande. Till syftet hör även att barnets förmåga till socialt samspel ska utvecklas och man ska främja barnets förmåga att samarbeta med andra. Småbarnspedagogiken ska avse en målinriktad och systematisk helhet som ska bestå av undervisning och fostran var speciellt pedagogiken betonas. Man ska hjälpa barnet att utveckla dess förmåga till samverkan och främja barnets förmåga till att delta i kompisgrupper och socialt samspel. Småbarnspedagogiken ska även kunna erbjuda alla barn likvärdiga möjligheter och främja jämställdhet och likabehandling samt ge barnen färdigheter till att förstå språkliga och kulturella bakgrund. Barnets bästa ska alltid komma i första hand när det gäller planering och anordnande om småbarnspedagogik. (Lag om småbarnspedagogik 2018/540, §2, 3, 4, 6 & 8)

3.3 Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022

Utbildningsstyrelsen har enligt lagen om småbarnspedagogik formulerat grunderna för planen för småbarnspedagogiken. Grunderna för planen är nationell föreskrift vilket betyder att de lokala planerna för småbarnspedagogiken och barnens individuella plan för småbarnspedagogiken ska genomföras i enlighet med denna. Grunderna för planen styr hur den lokala planen för småbarnspedagogiken färdigställs och hur den pedagogiska verksamheten genomförs. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 8–9)

Enligt grunderna för planen för småbarnspedagogiken ska språkmedveten personal inom småbarnspedagogiken förstå och vara medvetna om att språk är närvarande hela tiden och att språket är det centrala för barnets språkutveckling, kommunikation och lärande. Barns språkliga förmågor ska beaktas och barn ska få uttrycka sig i varierande situationer. (Grunderna för småbarnspedagogik, 2022, s. 34)

3.4 Den lokala planen

Den som ordnar småbarnspedagogik ska godkänna och utarbeta lokala planer för småbarnspedagogiken utgående från grunderna för planen för småbarnspedagogik. Det gäller både öppen småbarnspedagogisk verksamhet och privat daghemsverksamhet och de lokala planerna är bindande och ska utvecklas och utvärderas. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 9)

Den lokala planen ska utarbetas så att den styr, stöder och preciserar anordnandet av småbarnspedagogiken på lokal nivå. Då planen görs upp ska man beakta pedagogiska prioriteringar, barnens behov, lokala särdrag och resultat av utvärderingar och arbete som gäller småbarnspedagogiken. En lokal plan kan precisera de nationella grunderna men den kan inte utesluta mål eller innehåll som antas i lagen eller i grunderna för planen för småbarnspedagogiken. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 9)

Den planen som är i kraft i Vasa har blivit godkänt av nämnden för fostran och undervisning var planen även beaktar Vasa stads och bildningssektorns strategier. Planen kompletteras av andra plan, strategier och modeller som till exempel; Vasa stads jämställdhet och likabehandlingsplan, läroplanen för finska som andraspråk och stigen för tillväxt och delaktighet i lärandet. (Vasa stads plan för småbarnspedagogik, (u.å.), s. 6–7)

4 Teorier inom språkutveckling

Olika teoretiska angreppssätt har använts för att förklara hur barn lär sig språk i många år. Teorierna utgår från olika synsätt som spelar roll i barns språkutveckling. En teori utgår från synsättet om att kunskap är grunden i lärande via sinnessystem, alltså hörsel, syn och känsel. En annan teori menar att vår kunskap är medfödd och att barn har en speciell språkförmåga medfött och att en speciell funktion i hjärnan är det som gör att barn kan lära sig språk. (Nordgren, 2021, s. 35)

Piagets undersökningar inom utveckling av teorin om barns språk och tänkande har varit betydelsefulla. Piaget var den första som att utforska barnets språk och tänkande på ett djupgående och omfattande sätt med hjälp av klinisk metod. Piaget trodde att det en dag skulle komma när barnets tänkande jämfört med en vuxens tänkande ska placeras på samma plan. (Vygotskij, 1934, s. 47)

Piagets teori handlar om det kognitiva perspektivet som menar att kognitiva förmågor tillsammans med perception är en igångsättare för språkutveckling. Vi pratar alltså om kognitivismen som är en teori som behandlar tänkandets perspektiv. Piaget ansåg att om barnet ska uppnå ett utvecklingsstadium så måste barnet ha passerat tidigare stadier. Ett nytt lärande händer när barn måste anpassa sig till en ny kunskap och göra det till sin egen. Alltså, innan barnet lägger nya ord till sitt ordförråd så måste barnet först analysera ordet. (Nordgren, 2021, s. 40)

En teori som heter "Behaviorismen" är en teori som har kännetecknats av människor i flera hundra år. Det är ett synsätt på människor om att människor föds som oskrivna blad och betyder i praktiken att människor behöver en stimulerande omgivning för att kunna utvecklas. Denna teori har kritiserats eftersom den ser människor som en passiv varelse som bara kan ta emot stimulans och lära sig genom att imitera eller genom att en del beteenden belönas eller straffas. Till behaviorismen tas ingen hänsyn till de medfödda egenskaperna menar olika kritiker. (Nordgren, 2021, s. 37)

Nativism är teorin som betonar de medfödda egenskapernas betydelse för utveckling och den här teorin framkom år 1968 av Noam Chomsky. Noam Chomsky är en av de främsta teoretikerna inom nativismen och han menar att barn föds med en medfödd språkförmåga som sätts i gång automatiskt när barnet är fött. Teorin handlar om att alla barn utvecklas på ett likartat sätt språkligt och att det finns en förutsägbar utveckling när det kommer till språk. (Nordgren, 2021, s. 38–39)

Teorin "Interaktionism" handlar om samspelets betydelse för utveckling och är Lev Vygotskij's teori. Vygotskij menar att interaktionen i omgivningen tillsammans med språk är betydande för den kognitiva utvecklingen hos barn. Vygotskij stämmer överens med Piaget om att kommunikation och språk är viktigt för barns utveckling och det är något som driver själva utvecklingen framåt. Piaget betonar kognition och perception i en större utsträckning än vad Piaget gör. Vygotskij och Piaget är överens om att vuxna lär barn använda språket genom att tala med hjälp av barninriktat tal omedvetet. Barninriktat tal är en typ av tal som används vid prat till spädbarn genom att man ändrar sitt sätt att tala för att underlätta barnets lärande. Det betyder att man höjer tonen så att rösterna uppfattas ljusare än den är. Vygotskij kom på begreppet "närmaste utvecklingszon" som behandlar området om vad barnet kan klara av med hjälp av en vuxen eller ett äldre barn som är mer kompetent. Alltså, med hjälp av en vuxen eller ett äldre barn som kan lite mer så kan det yngre barnet lära sig något nytt

för att så småningom klara det på egen hand utan hjälp av någon som är mer kompetent än det själv. (Nordgren, 2021, s. 42–43)

5 Barns tidiga språkutveckling

I en artikel skriven av Ijäs, E, (2023) framkom det under forskning att man såg en skillnad mellan flickor och pojkar i ordförrådets storlek och även i ordförrådets tillväxt under barnen första åren. Forskaren Nylund vid Åbo Akademi har forskat i inverkningen av uppväxtmiljön har i utveckling av ordförrådet och dess storlek. Enligt Nylund, är det viktigt att man undersöker språkutvecklingen på barn redan innan barnet har fyllt två år. (Ijäs, 2023)

Barns språkutveckling är den del av barns utveckling som har blivit studerat mest. Språket är unikt för människan och för det lilla barnet är språket ett viktigt och nödvändigt verktyg för att kunna förstå och delta i det som sker i dess omgivning. De flesta barn föds med förutsättningen att senare kunna tala verbalt. För att den förmågan ska kunna utvecklas på bästa sättet så behöver det växa upp i en miljö var man pratar mycket och gestikulerar med varandra. Ett barn behöver dessutom mycket stimulans och uppmuntran, att tala med sitt barn och att lyssna på barnet är lika viktigt som att mata och ge barnet fysisk omvårdnad. (Wirfelt Kreutz, 2014, s. 224)

Den kommunikativa och sociala utvecklingen händer i barnets interaktion med sin omgivning. Det betyder att språk inte ska ses som en isolerad förmågan utan något som samverkar med barnets allmänna utveckling. Barnet använder sig av blickar, lek, motorisk förmåga och pekningar som relaterar till talförmågan och dess språkutveckling. För att få en bättre förståelse kring hur barn utvecklar sitt språk är det viktigt att man har en helhetsbild på språk som ett system som samarbetar med tänkande, lek, motorik och perception, alltså kognition och emotionell utveckling. (Nordgren, 2021, s. 13)

Ett nyfött barn som hör mänskligt tal börjar rytmiskt röra sig i takt till språket som uttalas. Barnets mun, tunga, händer och ben följer rytmen av språket och det spelar ingen roll om det får höra engelska eller kinesiska. Om det hörs andra ljud såsom knackningar eller bara enstaka språkljud så kommer inte barnet att röra sig på samma sätt. Under de första levnadsdagarna så kan barnet fånga rytmen som finns i språk och röra sig i takt till det och barn kan dessutom tidigt uppfatta skillnaden mellan deras modersmål och ett främmande språk. (Wirfelt Kreutz, 2014, s. 224)

I barnets tidiga ålder lär det sig att skilja olika språkljud, det som kallas för *fonemen*. När barnet bara är några månader gammal kan det höra skillnader på olika fonem som *b* och *p*. Den här tidiga delen av språkförmågan studeras inom läran om språkljud som menar att barn lär sig att skilja språkljud i omgivningen men kan även själv använda samma språkljud i dess egna kommunikation. (Nordgren, 2021, s. 22)

Att skilja språket i delar är något som kallas för morfem och lärande om morfologi handlar om ord och ordböjning. Det kan till exempel handla om barnet lär sig om pluralböjning som att *häst* blir i pluralböjning till *hästar* och på samma gång blir medveten om att ord kan bli sammansättas som *vatten* och *kanna* blir *vattenkanna*. (Nordgren, 2021, s. 23)

Till språkets definition hör det verbala språket som är det talade språket och det icke verbala språket som är bland annat kroppsspråk och dans och de tillsammans skapar en gemensam kommunikationsbas som är till fördel för barnets tal- och skriftspråkutveckling. Under barns första levnadsåren byggs grunden för möjligheter att utveckla kommunikation både verbalt och icke-verbalt och därför behöver barn redan från en tidig ålder en rik och varierad språklig stimulans. (Folkhälsan, 2022)

6 Språkutveckling och samspel

Vid utveckling av interaktion mellan barn och barnets vårdnadshavare är interaktionen successiv vid tidig ögonkontakt i ett ömsesidigt möte. Innan ett barn börjar utveckla talförmågan är föräldern och barnet i ett kommunikativt samspel. Barnet deltar på sina egna villkor och från sina egna förutsättningar medan föräldern samtidigt tolkar barnets ljudande och ögonkontakt. (Nordgren, 2021, s. 113)

Barns viktigaste redskap genom livet är språk och samspel och via dem gör barn sig förstådd och förstår sin omvärld. Genom språket kan barnet uttrycka sin åsikt, sin vilja och sina känslor. För barns självkänsla och självförtroende är det språkkompetensen som är grunden och språkutvecklingen har även en del i utvecklingen av inlevelseförmågan och självregleringsförmågan. Inlevelseförmågan innefattar om att man kan ta andras perspektiv, kunna tänka sig in hur andra tänker och känner sig och förståelsen om att det skiljer sig från hur man själv tänker och känner sig. Självregleringsförmågan innefattar att man hanterat sina egna känslor och sina egna tankar. (Folkhälsan, 2022)

Inom småbarnspedagogiken arbetar man på ett målinriktat sätt för att stödja och utveckla barns förmåga att uttrycka sig verbalt, visuellt, kroppsligt och musikaliskt. Barn ska få bekanta sig med kulturarvet och olika konstarter eftersom barn uttrycker sig på ett helhetsintryck sätt och kombinerar ofta olika former av uttryckt på ett kreativt sätt. Genom att uttrycka och uppleva så främjas barns förmåga att förstå och kunna strukturera sin omvärld och förmågan att tänka och lära sig utvecklas när barn själva tolkar, undersöker och övar sig på att uttrycka sig på olika sätt. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 46)

Småbarnspedagogikens uppgift är att möta olika grupper av barn för att kunna stödja deras språk-, och tankeutveckling på bästa sätt. Barn ska ha möjlighet att utveckla en förmåga att kunna vara aktiva i samhället och för att kunna göra det behöver de olika språkliga redskap för att kunna agera, tänka och känna tillsammans med andra och på sin egen hand. (Bjar, & Liberg, 2010, s. 17)

6.1 Språkutveckling och leken

För att kunna förstå hur lek hör ihop med språkutvecklingen är det viktigt att man förstår hur lek bygger på kommunikation. Lek handlar inte bara om direkt kommunikation mellan deltagarna i leken utan det kräver även metakommunikation om att situationen som utspelar sig är lek. Med metakommunikation menar man kommunikationsformer i form av gester, tonfall och mimik. (Samuelsson, 2021, s. 26)

Sociala sammanhang är ett nödvändigt koncept för människan att höra till eftersom vi är beroende av varandra. Det har ur ett revolutionärt perspektiv funnits ett överlevnadsvärde i att man lever tillsammans och skaffar mat tillsammans. I lekens roll ser vi barns glädje i att få vara tillsammans med andra och skapa tillsammans. Barn får ta sig an roller, ha roligt och få må bra tillsammans. (Edfelt, 2017, s. 109)

Barn ska uppmuntras till att uttrycka sig kroppsligt och verbalt och detta kan genomföras genom lek, dans eller drama. Målet är att lekarna ska ge barn en möjlighet att uppleva, uttrycka sig och även kommunicera kroppsligt och verbalt på ett mångsidigt sätt. I verksamheten ska pedagoger inom småbarnspedagogik använda sig mångsidigt av barnlitteratur, dans, ordkonst och olika former av drama för att möjliggöra detta. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 47)

Barn är bra på att lära sig språk och redan efter några år har de tillägnat sig ett grundläggande språk, något som inte alltid är lika enkelt för vuxna när de byter språkmiljö mitt i livet. Det finns medfödda och generella egenskaper som gör att barn är beredda på att lära sig språk. Att säga att barn har lätt att lära sig språk för att språket är medfött är dock att förenkla hela saken. (Samuelsson, 2021, s. 57)

Interaktion och sociala möten är nödvändiga för barns språkutveckling och dessa sker på daghem och förskolor inom fri lek och guidad lek. Även om man föds med en generell förmåga till att lära sig språk så är det genom den sociala interaktionen var språkutvecklingen blir till. Detta sker som sagt genom lek med språk, ord och ordens ljud. (Samuelsson, 2021, s. 58)

Det mest effektiva sättet att få in språkstimulansen är genom att följa barnets intressen. Om intresset är att leka med bilar så kan man sitta ned och prata om de olika fordon och höra hur det låter när de kör och hur det låter när man krockar med bilarna. Det är lätt att få in språkstimulansen på detta sätt när barnen är små och man gör sådant som barnen tycker om. (Ashby, 2019, s. 32)

6.2 Språkutveckling och känslor

Det viktigaste aspekten för barns liv är utvecklingen av språk som är kritiskt för barnens intellektuella, känslomässiga och sociala utvecklingen. Med hjälp av språket kan barnen lära sig att förstå sig själva, sortera känslor och förstå sin omgivning. Det menar en artikel från Oxelgatan 6 förskola (2024). Artikeln påpekar att om man ska kunna uttrycka sig genom tal och skrift är en förutsättning för att sen kunna bli en ansvarsfull samhällsmedborgare. Det påpekas i artikeln om att förskolan (småbarnspedagogik i Finland), ska sträva efter att lägga den första och mest betydelsefulla grunden för utvecklingen av barns språk genom att man medvetet arbetar med de olika uttrycksformerna språket har. (Oxelgatan 6 förskola, 2024)

Empati består av flera komponenter, en komponent som handlar om kognitiv medvetenhet alltså om någon annans känslor och tankar och den andra komponenten är affektiv komponent som handlar om individen har en känslomässig förståelse för andra. Till begreppet empati förklaras som *theory of mind* som innefattar förmågan att förstå andras känslor, avsikter och intentioner. (Nordgren, 2021, s. 132)

Barnets och dess närstående persons eller personernas anknytning är det mest grundläggande steget för psykisk utveckling hos barnet för att kunna bli en harmonisk individ. Barn behöver

stimulans, tid och engagemang som ibland kan verka omöjligt, de behöver även få kärlek, tålamod och mognad. Alla människor är olika och alla har sitt sätt att vara och tänka på och alla familjer har olika livsvillkor och olika mönster för samspel. (Wirfelt Kreutz, 2014, s. 192)

Samvaron med andra påverkas av vilka känslor som uttrycks samt av hur starkt de uttrycks. Ur en revolutionär synvinkel så anses det att beteenden som saknar känslor bakom sig saknar även avsikten av betydelse. En del forskare menar att känslor har varit centrala från början för människans överlevnad. Att lära sig från känslan har från tidigt varit avgörande för människan, till exempel om vi träffar någon som är trevlig så kommer vi vilja träffa den igen medan om vi träffar någon som vi blir skrämda av eller känner obehag av så kommer vi vilja undvika den personen. (Edfelt, 2017, s. 81)

Hos småbarn är den tidigaste formen av empati när ett barn ser att ett annat barn gråter och här kan barnet vara bara några dagar gammal, vi pratar om ett spädbarn alltså och ibland kan känslorna smitta av sig. En förklaring till varför känslor smittar av sig är att det är en form av spegling eller imitation som händer när spegelneuronen aktiveras. Barnet kan ännu inte göra bedömningar kognitivt så därför reagerar barnet i stället känslomässigt. Känslor överförs även från vuxna till barn på så vis att den vuxna kan visa oro med sin kroppsposition eller ansiktsuttryck som leder till att barnet också kan uppleva samma oro. (Nordgren, 2021, s. 133)

7 Miljöns och omgivningens roll i kommunikation

Användning av kommunikativa strategier i att stödja barns utveckling i kommunikation så är det viktigt att personalen på daghem och förskolor använder sig av öppna frågor, ett varierat språk, lyssnar och ger tid för återkoppling genom språk och gester. (Norling, M, 2019, s. 13) Inom kommunikativa strategier använder man sig även av andra resurser än bara det verbala, till exempel kan man använda sig av symboler, multimodala verktyg och semiotiska handlingar (Kress, 2010).

En språkmedveten pedagog inom småbarnspedagogik ska skapa en atmosfär och miljö som gynnar för språkutvecklingen och skapar förutsättningar genom sitt förhållningssätt till språk och flerspråkighet och sina kunskaper i språkutvecklande och språkstödande pedagogik. På det sättet som pedagoger samtalar med barn är en värdefull miljö för språklärande för barn

på grund av att pedagoger sällan samtalar med bara ett barn i taget. Under tiden på daghem så blir barn också vittne till olika samtal som pedagoger eller vuxna har med andra barn. När barn lyssnar på samtal mellan andra barn och pedagoger så får de insyns om hur de själva förhåller sig till sina egna samtal. (Folkhälsan, 2022)

Språket uppfattas som ett verktyg att lära sig och som ett föremål för barn och tack vare språket så kan barn hantera situationer, kommunicera med andra och uttrycka sig. Om språkmiljön är mångsidig och man samarbetar med vårdnadshavarna så stöds barns språkutveckling och kommunikation. Det är viktigt att barn får regelbunden uppmuntring i form av respons när barn använder sin förmåga i språk och sin förmåga i att kommunicera. Alla barn ska få stöd i att utveckla sina färdigheter i språk och i undervisningen bör man ta hänsyn till att barn lever i olika språkliga miljöer och kan ibland ha flera olika språk i sin omgivning samtidigt. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 44)

Om man tänker på förutsättningarna för att lära sig språk så är miljön central för att språkutvecklingen ska bli till. Barn växer upp i olika språkmiljöer och därtill finns även kulturella skillnader i hur man pratar med barn. I några kulturer pratas det inte direkt till barn som skiljer sig åt till västerländska familjer. I västerländska former för språksocialisation så brukar föräldrar ofta ställa frågor till sina barn och har generellt en mer undervisande attityd till att lära språk för barn. (Samuelsson, 2021, s. 62–63)

Eftersom ingen föds med fast uppsättning av förmågor utan de utvecklas i samspel mellan barnet och dess omgivning innebär det att barnet formas av den omgivningen de befinner sig i under barndomen. Omgivningen kännetecknas av olika karaktärsdrag såsom att vara verbal eller tyst, samarbetande eller våldsam (Larsson, K, 2019, s. 29). Forskning visar att nivån på föräldrars utbildning och tjänsteställning påverkar barnets språkutveckling. (Ijäs, 2023)

En social och rik miljö med vuxna som är engagerade och som tar tid för sig att använda sig av ett rikt språk tillsammans med sina barn bidrar med en god insats för barns språkutövande. Den sociala miljön är viktig och betydelsefull för barns språkutveckling och den språkliga input som barn får och de kommunikativa möjligheterna som ges gör det möjligt för barn att utöva kommunikation och det växande språket. (Samuelsson, 2021, s. 63)

8 Språklig sårbarhet inom småbarnspedagogiken

För yngre barn som ännu inte har utvecklat de språkliga koderna och symbolerna så blir deras kroppsspråk i form av blickar, gester och miner som barnen använder sig av för att bli förstådd. Det är naturligt att man ber barn upprepa och ta om ifall ett barn försöker bli förstådd men det är viktigt att tänka på hur det kan kännas för ett barn om det de säger blir ifrågasatt konstant. Man kan tänka på en liknande situation mellan vuxna när den ena säger ”vad?” hela tiden eller säger ”förlåt?” om och om igen. Till slut brukar man välja att säga inte någonting alls eller avfärdar det genom att säga ”det var inget”. (Bruce, Ivarsson, Svensson, & Sventelius, 2016, s. 67)

Om ett barn har upplevt att andra inte förstår det som hen har försökt uttrycka eller säga så behöver hen få möjligheten att komma till någon som tar bort känslan av misslyckande eller frustration. Den personen kan vara vem som helst men det är nödvändigt att den personen har en djupare kunskap och medvetenhet om språkutveckling och språksårbarhet. Personen kan vara en specialpedagog eller logoped eller en speciallärare som har specialiserat sig inom språk-, skriv- och läsutveckling. Språket ska få bli någonting spännande att utforska och något som barnet kontrollerar över och bemästrar genom lek och nyfikenhet. (Bruce m.fl., 2016, s. 67)

Barn som har stora utmaningar i kommunikation med andra och som inte använder sig av miner eller gester har ofta autistiska svårigheter. Kopplingar finns mellan autism och språk eftersom båda innebär kommunikation. Barn som har en språkstörning har även ofta ett litet ordförråd, de saknar en djup och bredd i språket. Det tar tid att lära sig nya ord och barn behöver ofta höra det flera gånger än de som inte har en språkstörning. Det som kan underlätta lärandet av nya ord för barn med språkstörningar är att den som pratar använder sig av kroppsspråk, gester och ansiktsuttryck i samband med talet eftersom barn använder sig av både synen och hörseln vid diskussion. (Edfelt, 2017, s. 191–192)

Sårbarheten i språkutveckling kan ha olika orsaker var faktorer som biologiska, miljömässiga eller sociala faktorer påverkar. Barn som har svårigheter i kunnande av modersmålet är i en utsatt situation i dagens samhälle. Det är vanligt att barn är sen i utvecklingen av första och på engelska benämns dessa barn som ”late talkers”. En utdragen eller sen utveckling av språket är det första tecknet som ofta uppmärksammas av barnets vårdnadshavare eller av personalen på förskola eller daghem. Det är därför ytterst viktigt att man följer med barnens språkutveckling och att man är uppmärksam på tecken på hinder

eller sårbarhet som sedan bör följas upp för att kunna mötas med tidiga insatser i syfte att förebygga negativa konsekvenser. (Bruce m.fl.,2016, s. 69)

Språkstörning har en ärftlig koppling och kommer vanligen tillsammans med andra funktionsnedsättningar. Flera teorier har kommit fram med olika förklaringar till varför en språkstörning framkommer. Det handlar om att det är olika faktorer som samverkar och att det inte går att kopplas till en specifik språkmodul, det är även logiskt att språkliga svårigheter kan bero av så många olika slag. (Edfelt, 2017, s. 194)

Om ett barn har försening i tal och språk så kan detta påverka leken och leda till att leken blir svår eftersom barnet inte kan göra sig förstådd eller förstå vad leken går ut på. Ju mer kommunikation och språkleken innehåller desto svårare är det för barnet att delta. Småbarn är till en början inte intresserad av andra och leker främst ensamlekar eller ”bredvidlek”. Dessa lekar går ut på att undersöka sin omgivning med sina händer och fötter och lekar med saker. (Edfelt, 2017, s. 194)

Det finns såklart flera olika former av språkstörningar och från en del störningar kan barnet ”växa ur” om barnet får tillräckligt med stimulans och träning men en språkstörning kan lämna kvar i vuxen ålder också. Det är viktigt att komma ihåg att barn som har en generell språkstörning kan utvecklas och att det finns hjälp och stöd som man kan få i daghem, skolan och i samhället. Man ska däremot aldrig vänta och se ifall det ”växer bort” utan om man märker någon är sen i språkutvecklingen så ska barnet få extra språkstimulans. Om barnet har en språkstörning som kommer vara i vuxen ålder så har man skapat förutsättningar för att barnet ska utvecklas så mycket som möjligt. (Ashby, 2019, s. 15)

9 Främjande verksamhet för språk och kommunikation

Detta kapitel kommer att ta upp hur personalen inom småbarnspedagogiken ska tänka kring planering av verksamhet för att främja barns utveckling av språk och kommunikation. Kapitlet omfattar även olika hjälpmedel och verktyg man kan använda eller redan används inom småbarnspedagogiken och förskolor. Eftersom personal i småbarnspedagogiken ofta använder sig av samma resurser så omfattar kapitlet de vanligaste resurserna för material som används i verksamheten och därför hålls detta kapitel kort.

9.1 Planering av verksamhet

Planering för verksamhet som främjar språk sker i samband med planering av andra aktiviteter och projekt man har inom småbarnspedagogiken genom att planera in vilka begrepp och ord man vill att barnen ska behärska. Det är nödvändigt att tillsammans med barnen gå igenom rutiner och händelser för att kunna säkerställa att de olika situationerna blir språkrika. Detta kan vi säkerställa genom att fundera på vilka ord och begrepp som används vid situationerna. I samband med planeringen är det bra att skriva ner ord och begrepp som en påminnelse för personalen under terminens gång. När man går igenom om barnen har lärt sig de nya orden eller begreppen är det enkelt att följa med hur barnens utveckling av ordförråd fortskrider. Genom att uppmuntra och påminna barnen om att använda orden och begreppen de ska lära sig kommer barnen att förstå innebörden av orden och begreppen. (Larsson, 2019, s. 87–88)

Om den vuxna eller pedagogen inom småbarnspedagogiken höjer nivån på sitt talade språk ger det en stor effekt på barns språkutveckling. Om pedagogerna är för ivriga eller engagerade om att alla ska förstå vad de säger, finns det en risk att de anpassar sig till barnens nuvarande språkliga nivå i konversationen, vilket kan leda till att barnets språkliga framsteg inte främjas. (Larsson, K, 2019, s. 88) För att utmana barns ord- och begrepps-förråd är det bra att tydliggöra vilka ord man vill använda och att man påminner om att orden ska användas regelbundet. Ett sätt för att komma ihåg och motivera barn till att använda orden och begreppen är att sätta upp listor på väggen var orden och begreppen är nedskrivna. (Larsson, 2019, s. 89)

Hur man använder språket är kopplat till vilka man är, kulturen man kommer ifrån och hur man tänker. Det är därför viktigt att ha förståelse för barnet och se hurdan miljö man befinner sig i och hur man själv förhåller sig till språket. Om det är många som pratar samtidigt kan det vara svårt för barnet att höra och förstå det man säger. Det är viktigt att komma ihåg att alla är olika, någon kan vara jättesocial medan en annan är oerhört blyg men det är nödvändigt att påminna alla om att man har rätt till att vara som man är och att alla har rätt till att utvecklas. (Ashby, 2019, s. 97)

Till personalens uppgift hör det till att stödja utvecklingen av barns språkliga minne och ordförråd och detta kan förverkligas genom ramsor eller sånger. Tillsammans med barnen ska personalen bekanta sig med barnlitteratur på ett mångfald sätt. Barn har rätt till att få höra berättelser, ramsor och de ska uppmuntras till att hitta på sina egna berättelser också. För att ytterligare utveckla språket och ordförrådet ska småbarnspedagogiken omfatta verksamhet

var man använder sig av visuella och auditiva meddelanden och texter. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 45)

9.2 Alternativ kommunikation

I kommunikation använder barn sig av mycket mer än ord, de använder sina kroppar för att uttrycka sig länge innan de börjar tala verbalt. Till exempel genom att lyfta upp armarna rakt upp i luften så antyder barnet att det vill bli upplyft och genom att peka på något antyder att de vill ha det de pekar på. Kroppsspråk är ett naturligt och effektivt sätt för att komma i gång med kommunikation och det är något som vuxna kan uppmuntra genom att använda sig gester eller tecken i kommunikationen. (Ashby, 2019, s. 25)

Att använda sig av kroppsspråk och gester är något man gör naturligt hela livet i samband med kommunikation men speciellt när man kommunicerar med småbarn är självklart för många att peka och visa med hela kroppen eftersom det är lättare att förstå då. Att använda sig av tecken för att stödja utvecklingen av språket och underlätta kommunikationen kan kallas olika saker i olika sammanhang, till exempel för babytecken eller tecken som stöd. Tecknen kommer från ett svenskt teckenspråk men det är inte teckenspråk i sig, det är ett eget språk med en egen grammatik. (Ashby, 2019, s. 26) Tecken som stöd är en alternativ och kompletterande metod för kommunikation och kan användas av alla. (Folkhälsan, 2024)

9.3 Materialbank för utveckling av språk och kommunikation

Det finns flera olika materialbankar på webben som personal inom småbarnspedagogik kan använda sig av. I kapitlet lyfter jag upp några av de vanligaste resurserna som används för att stödja verksamheten och utvecklingen av språk och kommunikation.

Folkhälsan förbundet har en materialbank på sin webbsida för alternativ kommunikation och språkutveckling. I materialbanken finns material som pedagoger inom småbarnspedagogiken får använda sig av i sin verksamhet för att främja barns utveckling av språk och kommunikation. Materialbanken innefattar kort och bilder som man får printa ut för användning och har även bilder på olika tecken för att underlätta personal att använda tecken som stöd med barn i verksamheten. Materialet finns i pdf-formar och är kategoriserat i olika kategorier både med och utan text. Man kan även söka i deras lekdatabas på idéer om hur man använda deras bildkort. (Folkhälsan, 2024)

I materialbanken hos folkhälsan finns det videor på tecknade sagor och sånger som är tillgängliga för alla. Materialet är indelat i olika kategorier inom varje kategori finns en video var de visar hur man ska visa ordet eller begreppet i tecken som stöd. Allt material är utformat genom ett samarbete mellan Folkhälsan, TeckenSandra och Hannele Rabb och utvecklas och uppdateras kontinuerligt. (Folkhälsan, 2024)

Kehitysvammaliitto har utvecklat en materialbank för människor med talhandikapp, deras närmaste och för professionella som heter Papunet. Papunets målsättning är att information om talhandikapp och olika kommunikationsmetoder kommer ut till studeranden, professionella och närstående människor till de med talhandikapp. Målsättningen är även att personer med talhandikapp eller andra som är i behov av stöd för lärande och kommunikation för information och underhållning på nätet och har möjlighet att ta kontakt via olika applikationer eller sociala medier som är lätta att använda. Papunet är till för att främja delaktigheten och likställdheten för människor som är i behov av stöd vid inläring och kommunikation. (Kehitysvammaliitto, 2016)

På Papunets sidor hittar man material för olika samtalssituationer och med hjälp av spel som är lättanvända kan man lära sig nya färdigheter och ha roligt. Med hjälp av Papunets bildverktyg kan man skapa material till sig själv som bildkort och kommunikationskort. Papunets material utvecklas i samarbete med sakkunniga, samarbetspartners och användare och de svenska sidorna av Papunet görs i samarbete med Folkhälsan och Lärum. (Papunet, 2024)

Polyglutt och Lukulumo är språkutvecklande bilderbokstjänster för förskolor och daghem. Applikationen Polyglutt kommer från Sverige men är tillgänglig i Finland. Polyglutt är Lukulumos systertjänst på svenska och i tjänsten finns tusentals bilderböcker som är textade och inlästa på många språk, även teckenspråk och tecken som stöd. Om man bor i Finland och letar efter en digital applikation med boktjänster på svenska så kan man alltså välja mellan Polyglutt och Lukulumo. Med Polyglutt får man böcker på 70 olika språk, böcker inlästa på svenska, färdiga boksamtalsfrågor, utskick med boktips och pysseltips. Med Lukulumo så får man böcker som är inlästa på 60 olika språk, böcker med finsk text och en mängd böcker med svensk text och en pedagogisk handledning som är skriven av finländska litteraturexperter. Båda applikationerna kan används på flera enheter och man kan använda sig av webben, mobilen eller en lärplatta. (Polyglutt, 2024)

10 Stöd för utveckling av språk och kommunikation

Småbarnspedagogiken har skyldighet att ordna verksamhet som stöder utvecklingen av barns språkliga kunskaper samt färdigheter och barns språkliga identiteter. Barns nyfikenhet och intresse för olika kulturer och språk ska stärkas. Språkutvecklingen har samband med andra delområden inom mångsidig kompetens som till exempel kulturell och kommunikativ kompetens. I samband med att barns språkliga färdigheter utvecklas skapas nya möjligheter för barn att kunna påverka och delta. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 44)

Planens grund för småbarnspedagogik baseras på en syn på lärande hur barn växer och utvecklar men även hur de lär sig att kommunicera med andra i deras närmaste omgivning, detta är utgående från om att barnet är en aktiv aktör. Barn är naturligt nyfikna och vill lära sig genom att upprepa och repetera. Det lättaste sättet som barn lär sig på är genom att kopiera andras beteende, leka, utforska och uttrycka sig genom en skapande verksamhet. Utgående från detta så betyder det att lärande ska inbegripa kunskaper, språk, känslor och handlingar. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022, s. 23)

Enligt lag för småbarnspedagogik (2018/540 §15d) ska barnet få stöd enligt barnets behov och ska även bedömas minst en gång per år eller när behovet för stöd förändras. Förutom sakkunniga och andra myndigheter ska även andra parter som är till stöd för barnets utveckling kan delta när man bedömer behovet av barnets stöd.

Barn som deltar i småbarnspedagogiken har rätt till att få allmänt stöd för barnets individuella utveckling i den grundläggande verksamheten inom småbarnspedagogiken. Om det allmänna stödet inte räcker till och barnet är i behov av mer stöd ska det stödet ges i form av intensifierat stöd som består av flera former av stöd och ska tillämpas regelbundet. När inte intensifierat stöd räcker till eller om barnet behöver mer stöd som en följd av försenad utveckling eller nedsatt funktionsförmåga ska stödet ges genom individuellt planerat särskilt stöd och består av flera former av stöd som ska tillämpas kontinuerligt. (Lag om småbarnspedagogik 2018/540 §15a)

I §15b i lag om småbarnspedagogik (218/540) står det att stödet som barnet får ska omfatta strukturella, pedagogiska och vårdinriktade åtgärder om i enlighet med barnets behov. Bestämmelserna om barnets behov av stöd samt genomförande av stödet ska antecknas i den individuella planen för småbarnspedagogik som barnet har.

11 Metoder och arbetssätt

I detta kapitel omfattas de vanligaste metoderna och arbetssätt som personal inom småbarnspedagogik använder sig av för att hjälpa och främja språkutvecklingen och kommunikationen hos barn. Eftersom resurser och tillgång till material kan variera så tas enbart de mest vanliga metoderna och hjälpmedel som används på flera enheter inom småbarnspedagogiken för tillfället.

11.1 Tecken som stöd

Tecken som stöd är en metod inom kommunikation som stöder talets utveckling och man använder sig av en del tecken från det officiella teckenspråket. Tecken som stöd är ett passande kommunikationsverktyg i ett tidigt skede med olika svårigheter inom tal- och språkutveckling. Meningen med tecken är att det stödjer kommunikation och samspel med andra när talet inte fungerar som ett kommunikationssätt men tecknen möjliggör även begreppsanvändning och på så sätt främjar den språkliga utvecklingen. Tecken som grundar sig på medvetna rörelser främjar även utvecklingen av medvetna rörelser som kan behövas under talproduktion samt en allmän utveckling av motorisk förmåga. (Aalto, u.å)

I en barngrupp kan barnen använda sig av tecknen självmant och kommunicera med andra barn och vuxna om tecken som stöd är regelbundet med i vardagen och i verksamheten. Det underlättar förståelsen för språk och lärande men i vissa fall kan tecken som stöd ersätta talat språk helt och hållet. (Edfelt, Sjölund, Jahn, & Reutersvärd, 2019, s. 85)

Tecken är bra för utvecklingen av språk av olika orsaker men en orsak är att barnen inte bara hör de viktigaste orden men får även se dem visuellt vilket underlättar inläringen av orden. Då tecken som stöd används till hörande barn för att stötta utvecklingen av språk så pratar man som vanligt men tecknar de viktigaste orden i det man säger. Tecknen kan man hitta på olika ställen på internet och i olika digitala applikationer. (Ahsby, 2019, s. 26)

11.2 Visuella stöd

Bilder och föremål används som hjälpmedel och stöd i kommunikation och förståelse vid tal- och språkstörningar. Bilder och föremål kan integreras naturligt vid icke-verbal kommunikation och kan hjälpa till för att underlätta förståelsen av verbala meddelanden och av styrning av aktiviteter. Förutom i kommunikationen så kan föremål och bilder användas på olika sätt för att stödja vardagslivet. (Papunet, 2024)

PECS är en metod som fokuserar på bildbyte och vars syfte är att barn ska lära sig kommunikationsfärdigheter och initiativförmåga i sociala situationer. PECS är en förkortning av ”Picture Exchange Communication System” och utvecklades i USA för att stödja kommunikation och samspel. Metoden är utvecklad av talterapeuten Lori Frost och psykologen Andrew Bondy och PECS-metoden används främst av barn och vuxna med autism. Med PECS-metoden lär sig barnet eller den vuxna att initiera till kommunikation i sociala situationer och man går snabbt vidare i metoden till att man tränar bildidentifiering och att bygga upp ordförråd. Träningen ska integreras i vardagen där begrepp lärs in i meningsfulla sammanhang naturligt. Alla kan använda PECS i vardagliga situationer och det kräver ingen specialkompetens eller stora ekonomiska resurser. Användningen av PECS-metoden utesluter inte heller andra metoder. (Papunet, 2023)

I en artikel av Yle som är skriven av Hildén (2024) berättar om att barnens ordförråd har blivit sämre enligt en talterapeut hon pratar om i artikeln. Talterapeuten Sonja Tuxen Borlaug poängterar att utvecklingen av språk är individuellt och kan se olika ut för olika barn men att man tydligt ser en försämring av ordförrådet, detta menar talterapeuten syns mest i skolåldern men påpekar även att språkutvecklingen börjar före skolåldern och att fler barn i daghemmen behöver hjälp i kommunikationen i form av bildstöd. I artikeln nämns det av talterapeuten Borlaug att man tidigare använde bildstöd med de barn som hade svårt att prata men att man började använda stödet med alla barn för att alla har nytta av bildstödet för att kommunicera. I samma artikel kommer det fram att flera talterapeuter från Raseborg rekommenderar att alla barn skulle använda sig av bildstöd också i skolåldern som en del av undervisningen.

PECS är inte en metod för att lära ut tal men den har haft en positiv effekt på talinläringen genom att använda bilder. Forskning har visat att förbättring av kommunikationsfärdigheter tydligt minskar utmanande beteende. Särskilt inom habilitering har PECS visat sig vara effektiv när det kopplas ihop med ett beteendeanalytiskt arbetssätt. (Papunet, 2023)

Interaktioner mellan människor kan förklaras med hjälp av visuella stöd eller användas för att skapa förståelse och struktur. En del stöd går bra att använda i en hel barngrupp medan andra är bättre att användas med enskilda barn, tanken är oavsett att man utgår från barnens behov och man väljer passande visuellt stöd enligt behoven. (Edfelt m.fl., 2019, s. 83)

Seriesamtal är en metod där man både skriver och ritar. Man har fokuset på det visuella samtalet även om man förstärker det med tal. Man kan använda sig av återkommande symboler som till exempel streckgubbar eller pratbubblor. Berättandet kan presenteras i en

följd av serierutor om det är avgörande för att betona i vilken ordning något händer. Om sekvens eller ordning inte är avgörande så kallas det i stället för ritprat. Ritpratets bilder ska vara så enkla som möjligt och ska inte ställa några konstnärliga krav. Om man föredrar att göra metoden ritprat digitalt så finns en applikation som heter *Ritprata* som man kan använda sig av. Seriesamtal eller ritprat används när man vill förklara situationer som har hänt eller för att förbereda barnet inför något som skall hända. De används när man ska förklara om varför, hur och vad i samtal och de hjälper barnet att förstå tankar och känslor i en situation. (Edfelt m.fl., 2019, s. 88)

11.3 Barnlitteratur, högläsning och sagolåda

Sociala berättelser handlar om att man skriver ner en berättelse var det förklaras om en situation eller händelse. Historien eller berättelsen fokuserar på barnet och avslutas med att beskriva hur barnet hanterar situationen på egen hand. Sociala berättelser består av tre fundamentala meningstyper, den första är *beskrivande meningar* som berättar och förklarar på situationen som tagits fram i berättelsen. Andra meningstypen är *perspektiva meningar* där man beskriver känslor och tankar som barnet och andra upplever i situationen. Den sista typen är *direktiva meningar* var man förklarar hur barnet kan handla i den situationen. De tre meningstyperna tillsammans sätts ihop till en historia eller berättelse och den ska hjälpa barnet att hitta lösningar och förstå sammanhang. (Edfelt m.fl., 2019, s. 89)

Att använda sig av skönlitteratur och högläsning i pedagogisk verksamhet kan vara svårt ibland för att veta hur man ska gå till väga men ett sätt man kan göra det praktiskt på är att man utgår från barnens lekar och skapande och låter barnen inspireras av historier från vuxna och från böckernas värld. Redan från omslagsbilden kan man prata om förväntningar om bokens innehåll och använda sig av barnens förförståelse och fantasi. Efteråt kan man tillsammans ta en *"bildpromenad"* och bara bläddra genom bilderna i boken samtidigt som man pratar kring det man ser och vad man tror boken handlar om. (Bruce m.fl., 2016, s. 110)

Barn bör ges möjlighet att utveckla sitt språk genom att lyssna på högläsning och prata om olika texter. Man ska sträva till att varje barn utvecklar ett intresse för texter och bilder samt att de utvecklar sin förmåga att tolka och använda sig av bilderna och texterna. Högläsning är viktigt oberoende av vilken ålder barnet är i och det är viktigt att barnen också övar i att samtala om texter. (Edfelt m.fl., 2019, s. 106)

En metod som många enheter och grupper inom småbarnspedagogiken använder sig av är sagolådor. En sagolåda lockar barnen att följa med i berättelsen genom att använda sig av

konkreta föremål som de kan fokusera på samtidigt som de lyssnar på sagan. Rekviritan gör det enkelt för barnen att hänga med i berättelsen och förstå vad som händer. På detta sätt får berättelsen en fysisk plattform var barnen kan delta i sagoberättandet och leka fram historien. Om man under en längre tid berättar och leker sagan regelbundet kan barnen delta i berättandet mer och mer. Man kan även leka med sagans fraser och begrepp så att de blir bekanta för barnen. (Folkhälsan, 2024)

11.4 Kommunikationshjälpmedel

Då språket utvecklas i samspel med andra så kan det vara svårt att utveckla ett bra digitalt verktyg, speciellt för småbarn. När barnen växer och har blivit lite större är det enklare att använda sig av digitala applikationer eftersom man vill hjälpa barnen att upptäcka detaljer i språket som till exempel olika lägesord eller skillnaden mellan *större* och *störst*. En del applikationer är skapade för att användaren skapar sina egna övningar för att stödja specifika behov medan andra applikationer är skapade för att fokusera på olika språkområden. (Ashby, 2019, s. 71)

Med hjälp av kommunikationshjälpmedel kan man uttrycka sig genom att man skriver meddelanden eller väljer ord från en bildordlista. Ordförrådet i kommunikationsverktyget finns som bilder, listor eller symboler. Kommunikationsapparater har ofta en talfunktion som betyder att meddelanden kan läsas upp. Hjälpmedlen kan användas parallellt och man kan använda sig av till exempel en kommunikationstavla och en kommunikationsmapp och ett kommunikationsprogram på en lärplatta på samma gång. Kommunikationen kan bestå av hela meningar eller av nyckelord, med nyckelord avser man ord som är centrala för budskapet man vill ge. Om kommunikationen sker med nyckelord är det viktigt att samtalspartnern ställer tydliga frågor och upprepar budskapet. (Papunet, 2024)

Alla barn och unga bör ha tillgång till de nödvändiga färdigheterna för att kunna delta i dagens digitala samhälle. Digital kompetens spelar en viktig roll för att motverka spridning av fel information men även för att öka samhällets motståndskraft. Digitalisering innefattar insatser för att digitalisera och främja utvecklingen av tjänster, funktioner och organisationer med hjälp av digital teknik. För personal inom olika områden innebär digitaliseringen en omfattande inlärningsprocess. Personalen har nu tillgång till ett stort urval av digitala läromedel såsom läroböcker, videor, applikationer och artiklar som har blivit en del av personalens vardag. (Undervisnings- och kulturministeriet, 2023)

12 Empirisk del

I kapitlet presenteras om vilken typ av insamlingsmetod jag valde, hur datainsamlingen gick till och hur jag praktiskt genomförde undersökningen.

12.1 Insamlingsmetod

Jag har valt att göra en kvalitativintervju för att få en djupare insyn om ämnet, om respondenternas metoder och arbetssätt samt för att få respondenternas tankar, upplevelser och erfarenheter om ämnet i sig. Min plan är att intervjua fyra vuxna på en enhet som arbetar på skilda avdelningar och har olika benämningar inom småbarnspedagogiken. Eftersom jag kommer göra undersökningen i form av intervjuer så behöver jag tillsammans med respondenterna komma överens om en tid som passar för att hålla intervjuerna samt komma överens om en plats vi kan träffas på eller om vi ska ha ett digitalt möte. För att kunna analysera resultaten så kommer jag bilda in alla intervjuer så jag inte glömmer någon detalj eller kommentarer som kan vara nödvändig för resultatet. Frågorna kommer vara öppna frågor så att respondenterna kan svara så öppet och tydligt som möjligt.

12.2 Datainsamlingsmetod

Som datainsamlingsmetod till examensarbetet har jag använt mig av forskningsmetod i form av intervjuer. Forskningsintervjuer är en metod var man samlar in data och forskaren använder svaren från individer på forskningsfrågorna som ens främsta informationskälla i bemärkelsen att deltagarna har ett gemensamt frågeformulär, data kommer människornas berättande till forskaren. (Denscombe, 2018, s. 267)

Med hjälp av en kvalitativ forskningsintervju producerar man kunskap genom interaktion mellan intervjuare och intervjuperson. Data i den kvalitativa intervjun bygger på intervjuarens personliga omdöme och färdigheter när den ställer frågor. För att kunna ställa frågor måste intervjuaren ha tillräcklig kunskap om ämnet och för att kunna analysera svaren man får av den man intervjuar. (Kvale, & Brinkmann, 2014, s. 85)

Intervju används som en forskningsmetod inom olika ämnesområden som till exempel sociologi. Den kan vara som huvudmetod för insamling av kunskap eller användas som en hjälpmetod för att komplettera ett annat insamlat forskningsmaterial. En intervju kan vara strukturerad med användning av fasta frågor och svar eller kan även bestå av information som har samlats in på ett mer informellt sätt. Valet av intervjuform ska alltid anpassas efter

ämnet som forskaren vill utforska och till den målgruppen forskaren riktar sig till. (Dalen, 2007, s. 10)

Metod kan beskrivas på många sätt men den ursprungliga innebörden av ordet *metod* kommer från Grekland och förklaras som ”vägen till ett mål”. Kvale & Brinkmann (2014) ger ett exempel på hur en definition på metod är; ”En metod är en samling regler som kan användas på ett mekaniskt sätt för att realisera ett visst mål”. (Kvale, & Brinkmann, 2014, s. 84)

12.3 Val av respondenter

För att kunna få svar på mina frågeställningar i examensarbetet så valde jag respondenter som är utbildade och arbetande inom småbarnspedagogiken. Valet påverkades även av examensarbetets syfte vilket är att undersöka vilka metoder och arbetssätt som används inom småbarnspedagogiken för att främja barns utveckling av språk och kommunikation i småbarnspedagogiken och ansåg att personal inom småbarnspedagogiken är den rätta typen av respondenter för studien.

Jag valde mina respondenter som urval inför mitt examensarbete eftersom fokuset och syftet för examensarbetet är inom småbarnspedagogik. Genom intervjuerna med dessa valda respondenter fick jag möjligheten att undersöka aspekter av småbarnspedagogik och ta emot insikter som skulle vara relevant för mitt forskningsområde. Antalet respondenter är fem varav tre av dem arbetar tillsammans på en avdelning med barn i ålder 3–4 och två av dem arbetar tillsammans på en avdelning med barn i ålder 1–3.

12.4 Datasekretess

Eftersom jag skulle intervjua vuxna människor inför min undersöknings behövde jag samtycke från deltagarna själva och från platsens föreståndare och ett formellt forskningstillstånd ansöktes via stadens hemsida. Innan intervjuerna tog tillfälle hade respondenterna blivit informerade om att jag skulle bända in samtalen och att de raderas direkt efter att resultatet har blivit redovisat och de fick då möjligheten att dra sig ur intervjun om detta inte var okej för dem men alla respondenter ville delta i studien med den informationen de hade fått och de godkände verbalt på inspelningarna om att det är tillåtet att bandas in. Materialet jag fick från intervjuerna används enbart för studiens syfte och jag raderar alla samtal när arbetet är klart.

Sekretess inom forskning innebär att avtalet som respondenterna ingår i är hur deras data kommer att användas, som betyder att privata uppgifter som kan identifiera respondenterna inte avslöjas. I min kvalitativa intervju var respondenters kommentarer publiceras offentligt är det viktigt att deras integritet behålls. (Kvale & Brinkmann, s. 109)

12.5 Praktiskt genomförande

Jag började med att kontakta föreståndaren för enheten för att fråga om en del av personalen kunde delta i studien för mitt examensarbete och föreståndaren godkände det om personalen själva valde att ställa upp. Jag ansökte om forskningstillstånd via hemsidan som föreståndaren hänvisade till mig via email för att försäkra oss om att allting har gått till på rätt sätt. Vi kom tillsammans överens med respondenterna om en tid jag skulle komma dit för intervjuer och jag skickade ut mitt intervjubrev före intervjuerna skedde.

Respondenterna ville att intervjuerna hålls på enheten för att vara tillgängliga för barngruppen om de behövs tillbaka på avdelningen. På enheten fanns det bra med utrymmen var vi fick hålla intervjuerna utan att bli störda eller att sekretessen skulle brytas. Jag påminde alla deltagare innan intervjun började att alla hålls anonym och att ingen kan koppla ihop deltagarna eller enheten i examensarbetet. I intervjubrevet stod det vad mitt examensarbete handlar om och vad syftet var men jag förklarade även muntligt innan intervjuerna började och frågade om samtalet fick bandas in. Alla respondenter svarade jakande och var villiga att delta i studien samt frågade om de kunde få en kopia av examensarbetet när det är färdigt. Jag lovade sända till alla respondenter som ville se resultaten en kopia av examensarbetet.

Efter att intervjuerna var gjorda började jag transkribera alla intervjuer ord för ord för att bättre kunna analysera dem. Under analyseringen gick jag tillbaka till inspelningarna för att kontrollera att transkriberingen stämmer överens och att jag inte har missat något i samtalen. Under transkriberingen lämnade jag medvetet bort personlig information som eventuellt hade framkommit under intervjun för att försäkra respondenternas och enhetens anonymitet och jag raderade inspelningarna när transkriberingen var avklarad. I resultaten har jag lyft fram viktiga synpunkter och kommentarer från respondenterna med hjälp av transkriberingen och inspelningarna.

13 Redovisning av resultat

I kapitlet analyseras och presenteras innehållet av intervjuerna som gjordes till studien. För att läsaren ska få en tydlig och lätt förståelse har jag kategoriserat enligt intervjubrevet jag hade skickat ut till mina respondenter och som jag hade med mig under intervjun.

13.1 Metoder och arbetssätt

Den första frågeställningen var ”Vilka metoder och arbetssätt använder ni er av i er vardag för att utveckla och stödja barnens språkutveckling och kommunikation?” Alla respondenter svarade den mest använda metoden de använder sig av i verksamheten är bildstöd och att det är viktigt att det finns bilder placerade runt i grupprummen så alla barn har nytta av dem.

Fyra av respondenterna svarade att en del barn behöver mer stöd och andra behöver mindre men man utgår alltid från barnens behov och enligt barnens utveckling. Tre av respondenterna svarade att vissa barn har egna bildstöd eller bildschema som används bara med dem men med alla barn används någon typ av bildstöd i vardagen för att underlätta dagen.

En av respondenterna svarade att bildstöd enbart används med de barn som är i behov av stöd men att dagsschema i form av bilder finns utsatt på avdelningen som är till nytta för alla barn.

”Bilder som stöd används ju allmänt, inte bara med dem som har problem med någonting utan även de som lär sig prata”

”Bildstöd är kanske inte spontant med andra barn utan det kommer med dem barn som behöver. Det blir ju anpassat enligt barnen.”

En av respondenterna svarade att det är viktigt att en vuxen är närvarande och hjälper barnen att fylla i ord som barnen inte har och uppmuntrar barnen att prata.

”Jätteviktigt att vuxna är närvarande och hjälper och stöder i leken. En vuxen ska vara närvarande som hjälper och stöder med språket”

Den andra metoden som snabbt kom upp var tecken som stöd och här svarade alla fem respondenter att tecken som stöd används dagligen i deras verksamhet. Tecken som stöd används med alla barn enligt fyra av respondenter medan en av respondenterna använder tecken med barn i behov av särskilt stöd.

”Tecken som stöd använder vi, det som vi kan så visar vi med tecken.”

En annan respondent berättade även att pedagogen måste vara medveten om användningen av ens eget språk samt att bildstöd och tecken som stöd är bra för barnen för att förstå vad som händer.

”Använda fullständiga meningar och ser till att dom hör en massa ord i vardagen.”

”Det är ju bra för de barn som har utmaningar i språkutvecklingen alltså det verbala språket. Så bildstöd och tecken som stöd är bra för att då får dom en bättre bild av vad som händer och får mer kontext om vad vi håller på med.”

”Barn som inte kommunicerar verbalt så mycket själva blir det ju mycket mer tecken som stöd och bildstöd åt”

Andra metoder eller arbetssätt som togs upp var nämnt av tre respondenter som berättade att de använder sig av böcker, sagor, rim och ramsor för att stödja barns utveckling i språk och kommunikation. En av respondenterna nämnde att böcker är bra för språkutvecklingen men att det är viktigt att boken eller sagan är på samma nivå som barnets utveckling eftersom annars förstår inte barnen något och orkar inte lyssna på sagan.

”Sagan är ju som jättebra som för språkutvecklingen men det funkar ju bara om sagan är på rätt nivå.”

”Vi sjunger ju jättemycket så där lär de ju sig ord och vi läser böcker dagligen.”

13.2 Användning av metoder för hela gruppen eller specifika barn

Den andra frågeställningen var ”Använder ni er av samma metoder och arbetssätt för hela barngruppen?” Här kom lite olika svar av respondenterna och orsakerna varierade. Två av respondenterna svarade att dom använder oftast med hela gruppen men åtminstone med

halva gruppen eftersom metoder som stödtecken och bildstöd gynnas av alla. Medan en respondent svarade att de använder metoderna främst med de barn som är i större behov av stöd och att de som kan kommunicera verbalt inte behöver använda sig av stödtecken eller bilder.

”Dom som kan prata och förstår så använder vi inte åt.”

Här lyfte en av respondenterna fram hur variationen av metoderna och arbetssätt de använder sig av i vardagen ofta är i samband med de barn som är i större behov av stöd.

”Vi har ett bildschema för hela dagen som är för hela gruppen men sen har barnen som är i behov av stöd sina egna bildscheman. Och så är det dom här kommunikationspärmarna som också är individuellt till vissa barn.”

”Jag som använder tecken så använder nog med alla barn. Men jag medvetet använder med barn som jag har, att med dig ska använda tecken. Det är för att vi vet att det barnet behöver tecken eller dom här barnen behöver bildstöd så då fokuserar man medvetet på att använda med dom barnen.”

Det var en respondent som berättade att det handlar om vilken typ av barnsyn man har, syn på verksamhet och vilken slags pedagogisk grundsyn man har som grundar sig för vilka metoder man använder sig av. Respondenten själv ansåg att det är viktigt att alla har samma inställning och samma tillvägagångssätt.

”För i min värld så allt om vilka metoder man använder så grundar ju sig på vad man har för barnsyn, syn på verksamhet och pedagogisk grundsyn så man har samma approach.”

De resterande två respondenter svarade båda att de försöker använda samma metoder med hela barngruppen men om en del barn inte intresserar sig av till exempel bilder så används en annan metod i stället, i detta fall tecken som stöd. De tog även upp om att det är olika beroende på vilken ålder barnet är i samt hur framgången i utvecklingen de är.

”Kanske med ett barn så funkar det inte alls med tecken som stöd så då måste man använda sig av bilder i stället. Det är så olika för varje barn.”

”Det är ju anpassat enligt åldern. Med mindre har vi lite mera babblarna och öva uttal och att öva olika ljud. Lättare ord för dom som inte har nå språk eller inte pratar ännu. De viktiga är ju att se vad barnet är intresserad av och jobba enligt det då.”

13.3 Möjligheter och utmaningar

Den tredje frågeställningen var ”Vilka möjligheter och utmaningar anser ni finns inom småbarnspedagogiken för att kunna utveckla och stödja barnen språkutveckling och kommunikation?” Här svarade fyra av fem respondenter att den största utmaningen de möts av är tidsbristen. Det är svårt att hitta tid för att träna och öva individuellt med barn som är i behov av stöd och att det ofta blir oregelbundet. En av respondenterna ville även lyfta fram att i dagens läge är barngrupperna stora och att det känns som att de inte vet hur de ska finna tiden till det enskilda barnet som behöver stödet. En annan respondent lyfte även fram att en utmaning kan vara att specialläraren på daghem har ofta flera daghem i sitt ansvar och inte hinner träffa alla regelbundet och att det ibland känns som att de äldre barnen som är i åldern 6–7 kanske får det mesta av uppmärksamheten. Den sista respondenten nämnde att de barn som inte samma modersmål som pratas på enheten kan vara en utmaning för personalen och de som inte förstår och har en diagnos är svåra att kommunicera med.

”Jag tänker att utmaning är att det finns lite tid att jobba individuellt med de enskilda barnen. För tiden räcker inte till.”

”Utmaning det är kanske att man känner man inte har tid för det. Stora grupper, så ibland känns det som hur man ska hitta tiden för det här enskilda barnet som behöver stödet.”

Vid möjligheter kom det olika svar. Tre av respondenterna ansåg att samarbete mellan olika parter är en möjlighet, såsom rådgivning, talterapeuter, speciallärare, föräldrar och ergoterapeuter. En annan respondent lyfte fram att man har möjlighet att delta i skolningar som anställd och man får bra stöd och tips från andra avdelningar och från föreståndaren. En annan respondent svarade att man har tillgång till bra material som är utformat av Papunet och Folkhälsan som de använder sig av dagligen. En av respondenterna nämnde om att möjligheterna är olika och att det kräver tid och energi för att hitta dem men allt går så länge hela teamet samarbetar och kommunicerar med varandra. Den sista respondenten hade inget svar på denna frågeställning.

”Möjligheter, nog finns de ju skolningar som ordnas som man får gå på.”

”Nå möjligheter, det är samarbete med rådgivning, talterapeuter, ergoterapeuter och föräldrarna.”

”Specialläraren finns ju nog som är en möjlighet.”

”Det finns möjligheter. Då jag jobbar mer med specialbarnen så blir det lätt att detta barn inte kommunicerar något, men nog gör dom det men de kommunicerar inte på det sättet som vi vuxna är vana vid. Man måst ju ta vara på det sättet som dom kommunicerar på och jobb vidare därifrån.”

”Men det finns mycket bra material man kan utnyttja.”

13.4 Kunskap och utveckling

Den fjärde och sista frågeställningen löd så här ”Vilka kunskaper om barns språkutveckling och kommunikation har ni? Hur eller vad skulle ni vilja utveckla för att bättre kunna stöda barns utveckling inom språk och kommunikation?” På denna frågeställning svarade alla fem respondenter om att de skulle vilja utveckla sin kunskap för att kunna stödja barnen bättre och framhäva metoderna ännu mer. Tecken som stöd var något som alla respondenter skulle vilja lära sig mera och använda sig mera av än bara några enstaka ord de har lärt sig teckna. En respondent lyfte fram att man aldrig kan ha för mycket kunskap om barns språkutveckling och kommunikation och att man lär sig något nytt varje år. Tre av respondenterna ansåg att de har en bra grund i kunskap om ämnet från sina utbildningar och skolningar de har fått via arbetsplatsen. Den sista respondenten lyfte fram att den skulle vilja lära sig mer om ämnet för att själv få mer kunskap och förstå bättre.

”Nog tycker jag man ha fått bra kunskap i de då man ha studerat och via skolningar. Men kanske just tecken som stöd är något man skulle vilja lära sig mer och få någon sådan utbildning.”

”Jag tror man aldrig kan ha för mycket kunskap om barns språkutveckling o kommunikation utan det är nog bara att vara intresserad och lära sig varje år någonting nytt.”

”I en idealvärld skulle ja vilja få in mer det här tecken som stöd, det stöder ju alla barns språkutveckling, fast de kommunicerar verbalt så stöder ju tecknen ändå.”

14 Kritisk granskning

I kapitlet kommer jag sammanfatta resultatet från intervjuerna och koppla ihop resultaten tillsammans med teorin samt att jag kommer kritiskt granska undersökningen och teoridelen.

Syftet med examensarbetet var att undersöka och jämföra olika arbetsmetoder och tillvägagångssätt som används för att stödja och utveckla barns språk och kommunikation inom småbarnspedagogiken och undersöka om personalen inom småbarnspedagogiken använder sig av mångsidig pedagogik för att främja utvecklingen av språk och kommunikation. Genom ämnet förväntade jag mig att få mer kunskap om ämnet som jag kan med mig som verktyg för framtida arbete inom småbarnspedagogiken.

De centrala frågeställningarna för examensarbetet var ”Vilka metoder och arbetssätt används för att utveckla och stödja barns språkutveckling och kommunikation?” och ”Vilka möjligheter och utmaningar finns inom småbarnspedagogiken för att utveckla och stödja barns språkutveckling och kommunikation?”

Metoderna nämnda i kapitel 11 om metoder och arbetssätt behandlades de mest allmänna metoder som används inom småbarnspedagogiken och kom fram i nästan alla frågeställningarna på intervjuerna. Nästan alla metoder eller arbetssätt som nämndes i kapitlet kom fram under intervjuerna som verkställande verksamhet på enheten inom småbarnspedagogiken.

I kapitel 9 var jag behandlade om främjande verksamhet och vad personalen ska tänka på kring planering av verksamhet, hur de pratar och om kroppsspråk kom även fram i intervjuerna. Som en respondent nämnde att det är viktigt att man uppmuntrar barn till att prata och att den vuxne ska hjälpa barnen med språket genom att fylla i ord blev också konstaterad av Larsson (2019, s. 87–88) i kapitlet samt i Grunderna för planen för småbarnspedagogik (2022, s. 45) som även finns beskrivet i samma kapitel.

I metoder som högläsning och återberättelse fick vi bekräftat det är viktigt för barns språkutveckling och kommunikation genom intervjuerna och teoridelen. Mer om högläsning, återberättelser och sagor finner ni i kapitel 11.3 som har konstaterats av bland annat Edfelt m.fl., (2019, s. 106) och av Folkhälsan (2024) att barnen utvecklar sitt språk genom högläsning samt att högläsning och sagor är viktiga för utvecklingen av språk.

I de centrala frågeställningarna var möjligheter och utmaningar en del av dem och här konstaterades från intervjuerna att tid är något som man har svårt att hitta inom småbarnspedagogiken. Specifikt tid till att träna med barnen individuellt. Möjligheterna som framkom under intervjuerna om samarbete med olika partier såsom terapeuter av olika slag, speciallärare och föräldrar konstaterades också av Bruce m.fl., (2016, s. 67) om att barnet ska få möjligheten att träffa någon som har kunskap och medvetenhet om språkutveckling och språksårbarhet i kapitel 8 om språklig sårbarhet.

I teoridelens kapitel 6 omfattas hur sociala sammanhang spelar roll inom språkutveckling och kommunikation. Det framkom att interaktion och sociala möten är viktiga för utvecklingen och att detta sker främst på daghem inom lek med ord och språk. (Samuelsson, 2021, s. 58) Medan i kapitel 6.1 framkommer det även av Ashby (2019, s. 32) att det mest effektiva sättet att få in språkstimulansen är genom barnens intressen, vilket vi också fick bekräftat i redovisningen av resultatet i kapitel 13.2.

När vi behandlade om hur miljön påverkar utvecklingen av språk och kommunikation i kapitel 7 i teoridelen av examensarbetet, omfattar Folkhälsan (2022) hur viktigt det är att atmosfären och miljön är skapad till att gynna språkutvecklingen och att man skapar förutsättningar till språk genom pedagogers kunskaper om språkutvecklande och språkstödande pedagogik. Detta framkommer i intervjuerna också när respondenterna berättar om att bildschema finns uppsatta över avdelningarna för att barnet ska få en förståelse och kontext över rutinerna på enheten. Det konstaterades även av Samuelsson (2021, s. 63) att den sociala miljön är betydelsefull för barns språkutveckling och att vuxna ska vara engagera och använda sig av ett rikt språk tillsammans med barnen.

Materialbanken som omfattas i teoridelen i kapitel 9.3 innefattar tips om material och vem som kan utnyttja materialet. Det är främst tecken som stödmaterial och bilder som används från Folkhälsans (2024) materialbank och Papunets materialbank. Detta framkommer i intervjun i kapitel 13.3 i frågeställningen om vilka möjligheter och utmaningar det finns inom småbarnspedagogiken.

I den kritiska granskningen har jag analyserat intervjuerna och dess interna validitet, som är en bredare begrepp som tillämpas till olika metoder av forskning som i detta fall är intervjuer. Intern validitet handlar om ifall resultaten kan tolkas som riktiga eller inte. I en kritisk granskning är det viktigt att forskaren ser bakom det en respondent har beskrivit i en intervju för att få fram omständigheter eller faktorer som har betydelse och som respondenten har

missat. För att man ska kunna göra en kritisk granskning är det nödvändigt att man har en bra överblick av relevant teori och forskning inom ämnet. (Jacobsen, 2007, s. 156 & 166)

Metoden jag valde för undersökningen var en passande metod när det gäller vilket ämne jag hade valt. Det jag skulle ha kunna göra annorlunda som forskare är att jag kunde ha valt en okänd enhet och personal som val av urval, eftersom jag är bekant med enheten och personalen så är jag osäker om svaren på intervjuerna har varit svarade ärligt men jag anser och hoppas att just på grund av att jag är bekant med personalen och enheten har jag ganska bra kunskap i om jag får felaktig information. En annan sak jag hade kunnat göra annorlunda är att jag kunde ha ansökt om forskningsloven från början i stället för att det blev ansökt om dagen före intervjuerna skulle hållas. Men där anser jag att föreståndaren på plats borde ha informerat mig tidigare om ansökningen eftersom jag ändå var ute i god tid med förfrågan om att intervjua personalen på enheten.

En sista sak som jag hade kunnat påverka är att påbörja examensarbetet tidigare och inte varit så naiv angående tidtabellen. Planeringen och tanken var god men genomförandet blev inte alltid av som jag hade tänkt mig. Även om det hela har gått relativt smärtfritt kunde jag ha förberett mig mer inför examensarbetet och kanske agerat annorlunda i själva skrivprocessen.

15 Slutdiskussion

När jag skulle börja skriva examensarbete så var jag säker på att jag ville skriva om något som ligger nära mitt hjärta och något som jag ser på som bristfälligt inom småbarnspedagogiken, därav valet om barns språkutveckling och kommunikation. Jag hade först en tanke om att specificera mig inom barn i behov av särskilt stöd men jag ansåg att jag får en tydligare överblick om jag behandlar mer allmänt om ämnet. Eftersom jag själv har arbetat i tio år inom småbarnspedagogiken så har jag en bra baskunskap om hur ämnet genomförs praktiskt i verksamheter och jag ville generellt läsa mig mer ingående i ämnet om språk och kommunikation.

Teoridelen i detta arbete omfattar allmänt om barns språkutveckling och kommunikation, den omfattar kort om den tidiga språkutvecklingen från joller och till att ljuda ord ända upp till förskolan var man använder sig av böcker, återberättelser och andra metoder i sin verksamhet. Styrdokumentet som togs upp i teoridelen är menat för utomstående att få en

inblick om hur småbarnspedagogiken gör upp sin verksamhet i praktiken och vad verksamheten grundar sig på. Under intervjuerna kom det fram inofficiellt att en del av materialen de använder sig av för att stödja barns språkutveckling och kommunikation är från bland annat FN:s Barnkonventionens böcker som fanns utplacerade på avdelningarna på enheten.

Som forskningsmetod velade jag mellan observation och intervju men jag valde intervju som metod för att få en tydligare insikt om hur personal främjar barns språkutveckling och kommunikation i vardagen inom småbarnspedagogiken. Med observationer tror jag att jag också kunde ha fått felaktig information eftersom personal kunde ha förberett sig för observationen genom att tänka ut vilket språk den använder och ändra sitt beteende från normala arbetssätt medan med intervjuerna tror jag inte att personalen hann förbereda sig så mycket förutom att läsa igenom frågorna och intervjubrevet jag hade skickat till dem på förhand. Det kom även fram att jag behövde ansöka om forskningslov via stadens hemsida dagen före vi hade bestämt intervjuerna skulle ta plats och detta skulle ha kunnat komma fram i ett tidigare skede när jag först kontaktade enheten om intervjuerna.

Jag är lite förvånad över att det inte framkom under intervjuerna att man använder sig av digitala hjälpmedel i kommunikation och språkutveckling eftersom jag själv har använt mig av de metoder när jag har arbetat inom småbarnspedagogiken men det kan hända att personalen inte ser digitala hjälpmedel som en konkret arbetsmetod utan mer som ett verktyg för att utöva metoderna eller arbetssätten på ett roligt och annorlunda sätt.

Enligt min åsikt har jag fått bra svar på frågeställningarna i teoridelen samt via undersökningen och jag har fått en bra inblick om hur verksamheten inom småbarnspedagogiken främjar barns utveckling inom språk och kommunikation. I resultaten fick man fram vilka metoder och arbetssätt personalen använder sig och att de använder sig en av mångfaldig pedagogik för att stödja och främja barns utveckling av språk och kommunikation. Jag hade önskat att man hade diskuterat mer om möjligheter för att utveckla och stödja barnens språkutveckling och kommunikation men jag är medveten om att det kan vara svårt att utveckla något om man inte vet att något saknas eller resurser och tid inte räcker till. Till sist så anser jag att på basis av studien så kan man dra den slutsatsen om att frågeställningarna och syftet för arbetet har blivit besvarat.

Ur ett personligt perspektiv är jag glad över att ha fått undersöka detta ämne eftersom jag kommer fortsätta arbeta inom småbarnspedagogiken och har nu blivit påmind om hur viktigt yrke det är. Jag önskar att flera undersöker i detta ämne just inom småbarnspedagogiken för att kunna förstå bättre och kunna hjälpa och stödja barnen ännu mera än vad de redan gör.

Slutligen vill jag tacka alla respondenter som valde att delta i studien och även mina nära omkring mig som har gett stöd och hjälp under examensarbetets gång.

16 Litteraturförteckning

Aalto, A. (u.å). *Information om tecken som stöd*. Hämtat 02.04.2024 från <https://papunet.net/sv/information-om-tecken-som-stod/>

Ashby, E. (2019). *Språkstimulera mera! Att stötta barns språkutveckling*. Lund AB: Studentlitteratur.

Barnombudsmannen (u.å). *FN:s konvention om barnets rättigheter*. Hämtat 20.3.2024 <https://lapsiasia.fi/sv/konvention-om-barnets-rattigheter>

Bjar, L & Liberg, C. (2010). *Barn utvecklar sitt språk*. Upplaga 2. Lund AB: Studentlitteratur.

Bruce, B., Ivarsson, U., Svensson, A-K., & Sventelius, E. (2016). *Språklig sårbarhet i förskola och skola. Barnet, språket och pedagogiken*. Lund AB: Studentlitteratur.

Dalen, M. (2007). *Intervju som metod*. Gleerups Utbildning AB, Malmö: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Upplaga 4. Lund AB: Studentlitteratur.

Edfelt, D. (2017). *Hjärna i förskolan, vägen till barns lärande och utveckling*. Stockholm, Gothia Fortbildning: Studentlitteratur

Edfelt, D., Sjölund A., Jahn C., & Reuterswärd, M. (2019). *Tydliggörande pedagogik i förskolan*. Första utgåvan, andra tryckningen. Natur & Kultur, Stockholm: Studentlitteratur.

Folkhälsan (2022). *Riktlinjer och redskap för en språkligt rik miljö på Folkhälsans daghem*.

Hämtat 18.3.2024 från <https://folkhalsan.fi/tryckta-publikationer/utbildningsmaterial/riktlinjer-och-redskap-sprakligt-rik-miljo/>

Grunderna för planen för småbarnspedagogik (2022). Utbildningsstyrelsen. Hämtat 18.3.2024 från <https://www.vaasa.fi/uploads/2023/05/41ccc385-grunderna-for-vasa-stads-plan-for-smabarnspedagogik-2022.pdf>

Hildén, M. (2024). *Barnens språk blir sämre – daghem använder bilder för att barnen ska förstå vardagen*. Svenska Yle, Västnyland. Hämtat 6.4.2024 från <https://svenska.yle.fi/a/7-10051538>

Ijäs, E. (2023). *Forskare: "Ett litet ordförråd i tvåårsåldern kan påverka skolframgången hos barn"*. Svenska Yle, Inrikes. Hämtat 6.4.2024 från <https://svenska.yle.fi/a/7-10028236>

Jacobsen, D.I. (2007). *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Narayana Press: Studentlitteratur.

Kehitysvammaliitto (2016). *Talhandikapp*. Hämtat 23.3.2024 från <https://www.kehitysvammaliitto.fi/pa-svenska/talhandikapp/>

Kvale, S & Brinkmann, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Upplaga 3. Lund AB: Studentlitteratur.

Lag om småbarnspedagogik 2018/540. (2018). Hämtat 6.3.2024 från www.finlex.fi

Larsson, K. (2019) *Språklig förebild i förskolan*. Stockholm, Gothia Fortbildning: Studentlitteratur.

Norling, M. (2019). *Att möta barns sociala språkmiljö i förskolan – flerdimensionella perspektiv*. Stockholm, Liber AB: Studentlitteratur.

Nordgren, P. (2021). *Språk i sikte. Barns interaktionsutveckling i relation till perception och kognition*. Lund AB: Studentlitteratur.

Oxelgatan 6 förskola (2024). *Hållbar Utveckling – Språk och kommunikation utmaningen 2024*. Göteborgs Stad. Hämtat 6.4.2024 från <https://skolbanken.unikum.net/plans/plan/10608124257>

Papunet (2024). *Att kommunicera med ett hjälpmedel*. Hämtat 2.4.2024 från <https://papunet.net/sv/att-kommunicera-med-ett-hjalpmedel/>

Papunet (2023). *PECS-metoden*. Hämtat 2.4.2024 från <https://papunet.net/sv/pecs-metoden/>

Papunet (2024). *Samspel och kommunikation för alla*. Hämtat 23.3.2024 från <https://papunet.net/sv/>

Polyglutt (2024). *Polyglutt – en språkutvecklande bilderbokstjänst för daghem och förskolor*. Hämtat 2.4.2024 från <https://www.ilteducation.com/fi/polyglutt-smabarnspedagogik/>

Rydfelt, M. (2022). *Puheen ja kielen kehitys viivästyy joka viidennellä – Lapsen kielenkehityksen haasteisiin tulee saada tukea ajoissa*. Turun Sanomat, puheenvuoro. Hämtat 7.4.2024 från <https://www.ts.fi/puheenvuorot/5723496>

Samuelsson, R. (2021). *Guidad lek i förskolan, språkutveckling mellan undervisning och lek*. Lund: Studentlitteratur.

Undervisnings- och kulturministeriet (u.å.). *Målbild för digitaliseringen av småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen har utarbetats*. Hämtat 3.4.2024 från <https://okm.fi/sv/-/malbild-for-digitaliseringen-av-smabarnspedagogiken-forskoleundervisningen-och-den-grundlaggande-utbildningen-har-utarbetats>

Unicef Sverige. *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter, i sin helhet*. Hämtat 21.3.2024 från <https://unicef.se/press-och-media/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen-fullstandig-version>

Vasa Stads plan för småbarnspedagogik. (u.å.). Vasa Stad. Hämtat 18.3.2024 från <https://www.vaasa.fi/uploads/2023/05/41ccc385-grunderna-for-vasa-stads-plan-for-smabarnspedagogik-2022.pdf>

Vygotskij, L, S. (1934). *Tänkande och språk*. Göteborg, Daidalos AB: Studentlitteratur.

Wirfelt Kreutz, A. (2014). *Små barns utveckling, Känsломässig, motorisk och social utveckling hos barn 0–4 år*. Gothia Fortbildning.

Bilaga 1

Hej på er!

Mitt namn är Bree Wistbacka och jag studerar till Socionom (YH) för Yrkeshögskolan Novia. Ni deltar i en intervjustudie för mitt examensarbete om språk och kommunikation inom småbarnspedagogiken 2024. Frågorna är menade för forskningssyfte inför arbetet. Resultatet blir insatt i examensarbetet tillsammans med detaljer om hur jag gick till väga i forskningen.

Intervjun kommer bandas in så jag har tillgång till personalens svar och respons under skrivningen av resultatet. Alla är såklart anonyma vid intervjun och i examensarbetet och samtalen raderas efteråt. Resultaten kommer presenteras enligt sekretess vilket betyder att alla intervjuade och platsen inte kan kännas till.

Frågeställningar är konstruerade så de kommer överens med examensarbetets och forskningens syfte. Frågorna är riktade direkt mot personalen och deras barngrupp. Till intervjun har jag önskat att olika benämningar inom småbarnspedagogiken ger sina svar. Intervjuerna sker personligen på deras daghem eller alternativt via teams och alla blir intervjuade enskilt om möjligt så svaren blir så ärliga och tydliga som möjligt.

Mina intervjufrågor är:

1. Vilka metoder och arbetssätt använder ni er av i er vardag för att utveckla och stödja barnens språkutveckling och kommunikation?
2. Använder ni er av samma metoder och arbetssätt för hela barngruppen eller är det begränsat till särskilda barn?
3. Vilka möjligheter och utmaningar anser ni att finns inom småbarnspedagogiken för att kunna utveckla och stödja barnens språkutveckling och kommunikation?
4. Vilka kunskaper om barns språkutveckling och kommunikation har ni? Hur eller vad skulle ni vilja utveckla för att bättre kunna stöda barns utveckling inom språk och kommunikation?

Tack för ert deltagande i mitt examensarbete!

Med varma hälsningar, Bree Wistbacka